

ОЦІНКА АКТУАЛЬНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВНОСТІ НАУКОВИХ ТРЕНДІВ У ГАЛУЗІ УКРАЇНОЗНАВСТВА В 2025 РОЦІ

Роман ДОДОНОВ

orcid.org/0000-0003-1598-499X

доктор філософських наук, професор, директор
НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка
email: roman.dodonov@knu.ua

Анотація. Наводяться результати моніторингу основних наукових трендів світових центрів *Ukrainian Studies*. Простежується динаміка наукових досліджень в галузі українознавства із визначенням актуальності та перспективи розвитку як цілих напрямків, так і конкретних тем (проектів) в умовах російсько-української війни.

Ключові слова: Україна, українознавство, наука, організація наукової діяльності.

Постановка проблеми. Сучасний стан українознавства за інерцією, що залишилася з довоєнного часу, орієнтований на створення і розповсюдження знань про Україну та українство переважно серед громадян України. Водночас після Революції Гідності, анексії Криму, окупації Донбасу та особливо після повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 р. геополітична ситуація значно змінилася. Героїчний опір українців набагато сильнішому супротивнику, утворення коаліції західних держав з допомоги Україні, прийняття країнами світу, насамперед Євросоюзу, декількох мільйонів українських біженців – все це сприяло підвищенню інтересу до України, про яку ще десять років тому мало хто знав.

У цьому контексті актуалізується проблема переорієнтації українознавства з внутрішнього на зовнішнього споживача знань. Ця проблема вирішується, з одного боку, активізацією провідних зарубіжних наукових центрів *Ukrainian Studies*, а з другого – необхідністю

переформатування українознавчих досліджень в самій Україні. Узгодженню змісту вказаних тенденцій значно сприяє стратегія Міністерства освіти і науки України щодо розвитку вітчизняної науки. Якщо раніше українознавство було формою саморефлексії національного буття України та українства і головним бенефіціаром виступала Українська держава, визначаючи, зокрема, гуманітарні пріоритети розвитку нації, то тепер галузь *Ukrainian Studies* цікава насамперед для зарубіжних аналітичних центрів, які прагнуть отримувати об'єктивну інформацію про Україну і за допомогою грантових механізмів перетворили українознавство в інструмент збору такої інформації. Наші організатори науки не приховують, що зайняті бізнесом. Фактично органи влади самосунулися від виконання однієї з важливих функцій – підтримки вітчизняних науковців, і ситуація з українознавством є яскравим тому прикладом.

Науково-дослідний інститут українознавства МОН України було реорганізовано в 2024 р. шляхом приєднання до

Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Існуюча система конкурсів НДР при відсутності базового фінансування Інституту призвела до чергової кризи, коли наукові теми, що виконувалися в 2022–2024 роках, завершилися, а нові ще не відкриті. З 1 січня 2025 р. науковці НДІ українознавства були звільнені у зв'язку із завершенням терміну дії трудової угоди. Колективом НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка подано на основний конкурс МОН шість заявок на виконання НДР, втім на момент написання статті результати конкурсу ще невідомі. Керівництво Університету пішло назустріч своєму науковому підрозділу і запровадило механізм внутрішніх наукових послуг, що дає можливість утримати ядро колективу НДІ українознавства до оприлюднення результатів конкурсу, за що автор висловлює особисту подяку проктору з наукової роботи КНУ імені Тараса Шевченка професору Ганні Толстановій. Було відкрито «брідж-грант» з терміном виконання з 07.01.2025 по 31.01.2025 на тему «Актуальність та перспективність напрямів досліджень в галузі українознавства шляхом моніторингу основних наукових трендів світових центрів Ukrainian Studies» (внутрішньоуніверситетська наукова послуга № 24ВНП079-01). Як зазначено у технічному завданні НДР, «дана наукова послуга спрямована на виявлення найбільш затребуваних тем міждисциплінарних досліджень і наукових трендів у галузі українознавства» [1], що передбачає в подальшому пошук партнерів із пропозицією спільної наукової діяльності, у тому числі за рахунок міжнародних грантів.

Аналіз досліджень та публікацій.

Було б помилкою стверджувати, що до відкриття цієї теми НДР не робилося спроб узагальнення та систематизації діяльності світових центрів українознавчих досліджень, у тому числі в КНУ імені Тараса Шевченка. Достатньо вказати, що в Університеті виконується проект програми Еразмус+ «Форум Україна–ЄС – Планування майбутнього україністики в Європі» (2024–2026, виконавці: Г. Усатенко, О. Фокін), спрямований на підтримку розвитку українознавства в Європі та поточної процедури вступу України до ЄС. Одним із завдань проекту є «аналіз стану українознавства в Європі та пропозиції від зацікавлених сторін до європейських університетів і тих, хто приймає рішення, для відповіді на новітні виклики українознавства, що спричинені російсько-українським конфліктом» [3, с. 227].

Стан українознавчих досліджень в окремих країнах до повномасштабного вторгнення був проаналізований І. Краснодемською (США, Канада) [8], П. Гай-Нижником (Австралія) [2], С. Кошовим (КНР) [6], О. Кравчук (Чехія, Словаччина) [7], Б. Небораком (Болгарія) [11] та ін.

Загалом глобальні тренди, що детермінують появу нових інноваційних практик, вивчалися соціологами Ф. Фукуямою, Н. Геновим [17], У. Ганнерсом, З. Бауманом, У. Бекон, Е. Тоффлером, Р. Дарендорфом, М. Кастельсом, Ж. Бодрійяром, Ж-Ф. Ліотаром та ін. В Україні глобальні тренди, включаючи їхній вплив на вибір тематики наукових досліджень, описувалися в працях О. Безрукової, Є. Головахи, О. Горошко, О. Іванкової-Стецюк, О. Куценко, В. Лапіної, А. Мельникова, К. Настоящої [9; 10], В. Пилипенко, А. Петренко-Лисак,

Є. Сірого, В. Судакова, О. Стрельник, Л. Хижняк, Т. Цимбала та ін.

Найповнішим джерелом інформації про стан світових трендів у галузі Ukrainian Studies слід вважати інтерактивну мапу, створену Українським інститутом МЗС України (далі – УІ) в межах гранта Фонду «Культура солідарності-EUNIC Україна» (<https://culturalfoundation.eu/stories/cos-eunic-ukraine-edition-grantees/>). Позначені на мапі 150 осередків із 32 країн є відповідним пунктом для нашого пошуку, визначення провідних науковців, які працюють у вказаних центрах, а також огляд їхньої публікаційної активності. Відзначаючи високу якість виконаної УІ роботи [5], слід також вказати на певні обмеження цього проєкту, пов'язані, по-перше, з його освітньою орієнтацією (80% названих центрів Ukrainian Studies пропонують навчальні послуги здобувачам, а не наукові дослідження), а по-друге, високою динамікою центрів (значна кількість згаданих у 2022 р. Українським інститутом центрів або припинила своє існування, або змінила кадровий склад). Тому можна сказати, що наше дослідження почалося там, де закінчилося дослідження колег з Українського інституту. Ми не акцентували уваги на таких питаннях, що порушувались у звіті УІ, як-от: якість українознавчої освіти, зв'язок центрів україністики з українською діаспорою, менторство з боку Української держави, проблеми з фінансуванням, регіональні та інші особливості. Натомість нас цікавила актуальність тем наукових досліджень, що розробляються у світових центрах україністики.

Метою статті є визначення перспективності основних

наукових трендів світових центрів у галузі Ukrainian Studies.

Виклад основного матеріалу. На початку 2025 р. в світі існувало близько 350 осередків україністики, що діють: 1) як самостійні науково-дослідні установи та аналітичні центри; 2) при університетах як їхні структурні підрозділи: інститути, факультети, кафедри; 3) у межах т. зв. «регіональних студій», як-от славістика, східноєвропейські студії, русистика тощо. Усі дослідницькі установи значно розрізняються за метою, формами роботи, цільовою аудиторією, кількістю співробітників. Так, дослідницькі центри при університетах вивчають українську тематику в розрізі історичних, культурологічних, політичних дисциплін, міжнародних відносин, безпосередньо впроваджуючи висновки досліджень у навчальний процес. Після анексії росією Криму 2014 р. та бойових дій на Донбасі, незважаючи на очевидну необхідність змістовного розмежування українознавчих досліджень від русистики, в структурі багатьох «регіональних студій» за інерцією зберігається об'єднання цих протилежних напрямків. Самостійні (незалежні) науково-дослідні установи та аналітичні центри, хоч і потерпають від хронічного недофінансування, часто продукують інноваційні ідеї та пропонують методики досліджень, що впевнено конкурують із досягненнями сталих академічних структур. Завдяки підвищеній медіа-активності співробітників аналітичних центрів вплив створених в них наукових продуктів на прийняття політичних рішень може бути вагомим за теоретичні рекомендації суто університетських науковців. Втім останнє розмежування має умовний характер, бо дуже часто українознавці поєднують

теоретичну, експертну діяльність з викладанням у вищій школі.

Хронологічно перші з цих осередків виникли сто років тому, коли внаслідок поразки визвольних змагань в світі утворилась чисельна українська діаспора. Найвідомішими науковими центрами цього періоду були Український вільний університет (з 1921 р., Відень-Прага-Мюнхен) [4] та Український науковий інститут (з 1926 р., Берлін). Низка українознавчих студій відкрилася у Франції та Чехословаччині (акція Т. Г. Масарика) [7]. Друга хвиля української еміграції «накрила» Західну Європу і Північну Америку після Другої світової війни. Аналітичні центри, що досліджували Україну під час холодної війни, функціонували в рамках т. зв. «совєтології», підпорядкованої практичній меті усвідомлення суті політичної системи, економіки та історії геополітичного суперника Заходу. З розпадом СРСР та зниженням рівня конфронтації Сходу та Заходу Ukrainian Studies виконували роль популяризації досягнень української культури, обґрунтування деколонізації України тощо. У ХХІ ст. кількість осередків вивчення України повільно зростає по всьому світу. Визначальний вплив на сприйняття України як важливого чинника європейської історії справили Помаранчева революція (2004) та Революція Гідності (2013).

Проведений нами моніторинг наукових трендів дозволяє визначити перспективність дослідницьких розробок у галузі Ukrainian Studies.

Слід зазначити, що сам концепт «тренд» вказує на розповсюдженість, популярність, перспективність того чи іншого предмета. «Під трендами, – пише К. Настояща, – ми розуміємо сукупність

процесів і явищ, що мають висхідний характер і тотальний вплив на всі сфери суспільного життя. Тренди породжують амбівалентні тенденції і явища, які трансформують практики, детермінують появу їх нових форм. Отже, тренди – це видимі масштабні зміни, які проглядаються на різних рівнях системи, але проявляються по-різному. Тобто тренд – деякий загальний напрямок динаміки, еволюції, який характеризується закономірністю руху в часі й, деякою мірою (але не цілком), вільний від випадкових впливів» [9, с. 40].

Як зазначає О. Поціпух, «існує кілька поширених позицій щодо тлумачення цього терміна поряд із суміжними – «тенденція», «патерн», рідше – «мода», які часто трапляються в одному контексті. Максимально спорідненими постають поняття «тренд» і «тенденція». Їхні дефініції зводяться до повної тотожності або установлення ієрархічних зв'язків. Таким чином, тенденція виступає як така, що передує тренду, або навпаки – тренд виступає передвісником майбутньої тенденції» [12, с. 15]. Саме в такому значенні, як синонім до поняття «тенденція», ми і будемо вживати поняття «тренд», не вдаючись в нюанси термінологічних відмінностей.

Поширення в науковому лексиконі концепту «тренд» є свідченням ринкових переорієнтацій у сфері організації наукових досліджень. Тренди в науці – це актуальні та перспективні напрями досліджень, що є такими на теперішній момент і залишатимуться затребуваними у найближчому майбутньому. Виявлення наукових трендів дає можливість вченому орієнтуватися в міжнародному науковому просторі – куди, в якому напрямку рухається світова наука. Так,

наприклад, автори інтернет-публікації «Найбільш популярні та актуальні наукові напрями у 2025–2026 роках» [13] вважають, що найближчим часом «в тренді» будуть дослідження в галузі штучного інтелекту і машинного навчання, сталого розвитку і відновлюваних джерел енергії, біотехнологій та інженерії, кібербезпеки і конфіденційності даних, охорони здоров'я та медицини. Як бачимо, ані гуманітаристика загалом, ані тим більше Ukrainian Studies до цього переліку не входять. Це й зрозуміло: українознавство сфокусовано на особливостях розвитку лише однієї країни та одного народу і не може за визначенням претендувати на універсалістський статус, цікавий для всієї світової наукової спільноти.

Формування трендів – свого роду «наукової моди» – не завжди підпорядковується раціональним закономірностям, тому прогнози кон'юнктури тематики наукових досліджень – справа складна і невдячна. Серед головних чинників, що впливають на формування світових наукових трендів, називають такі (Рис. 1):

Певним відображенням загальної ситуації з науковими трендами є тенденції з публікаціями в міжнародних наукометричних базах Scopus і Web of Science (Рис. 2). Тут гуманітаристика згадується лише в контексті діджиталізації (цифрові гуманітарні науки), а Ukrainian Studies з певною натяжкою можуть бути дотичними до міжнародних відносин та наслідків війни та кризи.

Водночас автори вказаної публікації виокремлюють загальні тенденції публікаційної політики у виданнях, що входять до баз Scopus і Web of Science: зростання міждисциплінарних досліджень; підвищений акцент на відкриту науку та відкритий доступ; більша увага до якості та строгості досліджень; збільшення використання цифрових інструментів та платформ; зростання ролі відтворюваності та прозорості досліджень; зосередження на справедливості, різноманітності та інклюзивності у видавничій діяльності.

З науковими трендами пов'язані також пошукові системи в мережі Інтернет, що фіксують статистику звернень споживачів до певних наукових

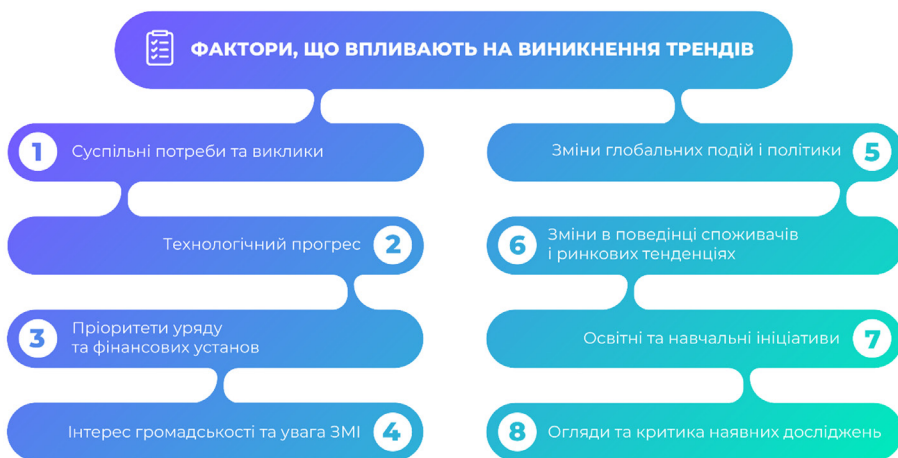

Рис. 1. Фактори, що впливають на виникнення наукових трендів. Джерело [13]

Рис. 2. Перспективна тематика наукових досліджень на 2025–2026 роки. Джерело [13]

концептів і термінів. «Для всесвітньої мережі, – вказує О. Поціпух, – трендом є збільшення кількості пошукових запитів за темами чи ключовими словами упродовж певного часу. У цьому розумінні тренд – кількісний вияв інтересу до певних тем, явищ чи подій, який відображається в тому, яку інформацію шукали в мережі користувачі. Найвідоміший інструмент вивчення таких трендів – ресурс GoogleТренди, який із 2004 р. аналізує кількість пошукових запитів за

певними ключовими словами й темами за різними параметрами – тематичними категоріями, часовими і територіальними ознаками. Частота запитів демонструється графічно, що дає змогу виявляти певні паттерни інтересу до інформації, формувати прогнози тощо» [12, с. 16].

Скориставшись інструментами платформи GoogleТренди, ми визначили динаміку звернень до самого поняття Ukrainian Studies за останні 5 років. Отримуємо таку картину (Рис. 3):

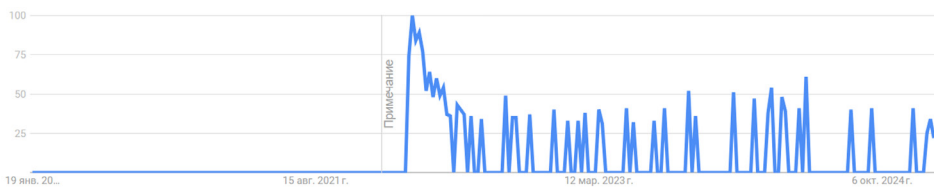

Рис. 3. Статистика пошукових звернень в системі Google за запитом Ukrainian Studies за останні 5 років.

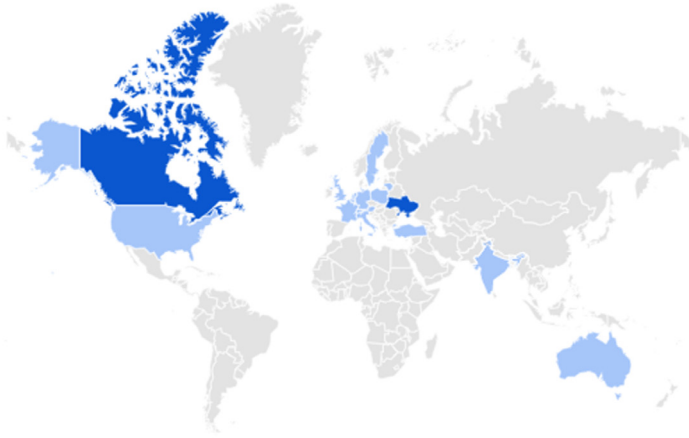

Рис. 4. Географічний розподіл запитів *Ukrainian Studies* на 20.01.2025.

Відсутність показників до 2022 р. пов'язана з тим, що 01.01.2022 р. розробниками платформи були внесені зміни в систему збирання інформації. Після цього спостерігаємо піковий стрибок звернень, що вочевидь пов'язано з початком російського вторгнення та різкого зростання загального інтересу світової наукової спільноти до України. Подальші коливання показників звернень обумовлені інформаційними приводами – подіями на фронті, ракетними обстрілами українських міст, намаганнями вирішити конфлікт політико-дипломатичними засобами.

Зрозуміло, що інструменти GoogleТренди лише опосередковано (через інтерес споживачів інформації) фіксують кон'юнктурність відповідної наукової тематики і не можуть бути використані як кінцевий продукт нашого дослідження. Втім вони орієнтують, поперше, на географію надісланих запитів, по-друге, на дотичні ключові поняття. Стосовно концепту *Ukrainian Studies* просторово-географічний розподіл

запитів має такий вигляд (Рис. 4) станом на 20.01.2025 (дані оновлюються щодобово).

Вказана ситуація загалом корелюється з наявними центрами *Ukrainian Studies*, за винятком хіба що Індії.

Дотичні ключові поняття до основного запиту дають можливість конкретизувати і розширити пошук. У нашому випадку запит *Ukrainian Studies* супроводжується уточненням, що разом із ним споживачі інформації шукають поняття «біженці» (кількість запитів з 01.01.2022 по 20.01.2025 зростає на 850%), «війна» (+250 %), «росія (країна)» (+110 %), «історія» (+80 %), «мова» (+60 %)¹.

Ймовірно, зазначена конкретизація відкриває можливості для визначення основних тематичних напрямків наукових досліджень в галузі українознавства. Для нас важливо було не лише зафіксувати трендові напрямки, а й прослідкувати динаміку їх змін з початку повномасштабного вторгнення росії в Україну. Для порівняння візьмемо результати опитування 2021–2022 років, проведені

¹ URL: <https://trends.google.com.ua/trends/explore?date=today%205-y&q=Ukrainian%20Studies&hl>

УІ, та результати нашого дослідження (січень 2025).

Тематика українознавчих досліджень до 24 лютого 2022 р. фокусувалась переважно навколо мовних і літературознавчих проблем. «Загалом можна стверджувати, – констатували автори звіту УІ, – що українські студії за кордоном переважно мають на меті дослідження культури, мови, літератури та історії, трохи менше – політики. Культура є наскрізно присутньою темою – про неї згадало понад 85% респондентів. Такий нібито очевидний культурний акцент українських студій, утім, можливо приховує те різноманіття значень, якими респонденти наповнюють поняття «культура», адже до нього можна

зараховувати і образотворче мистецтво, і музику, і літературу, і кінематограф. Цікаво, що серед усіх організаційних форматів студій академічні – факультети, інститути та їхні навчальні програми – пропонують вивчення або дослідження більш широкого набору тем» [5, с. 13]. Інакше кажучи, до війни Ukrainian Studies займалися переважно історико-культурними та мовними питаннями в національному контексті.

За допомогою відкритої програми wordclouds.com була побудована модель, за якою частота згадок наукових трендів подавалась у вигляді розміру шрифту (Рис. 5). Першу тріаду наукових трендів у галузі українознавства складала «Культура», «Мова» та «Історія».

Рис. 5. Основні українознавчі тренди до початку повномасштабного вторгнення. Джерело [5, с. 14]

Як зазначали Н. Коваль, О. Гайдай, М. Мельник, «повномасштабна атака Росії 2022 року каталізувала давно назрілі процеси перегляду ролі і місця українських студій у світі, зокрема необхідність поширення знання про Україну та просування українських наративів в інформаційному просторі іноземних держав» [5, с. 106]. При цьому, з одного боку, чітко проявилися обмеження закордонної

наукової та аналітичної експертизи щодо України. У звіті УІ вказується, що «в умовах війни та зростаючого запиту на інформацію про українську історію, політику, культуру і мову численні коментарі у медіа та публічні виступи робили дослідники, для яких українські студії не є основною спеціалізацією, тож їхні інтерпретації подій спиралися на стереотипізовані висновки й уявлення,

на третьому місці з'являються такі тренди, як «Геополітика», «Культура», «Пам'ять», «Спадщина», «Діаспора», з невеликим відривом від них – «Крим», «Ідентичність», «Дипломатія», «Конфлікт».

Дослідницькі тренди «Економіка», «Релігія», «Донбас», «Мистецтво», «Міграція» складають середину списку, що завершується згадками про «Географію», «Літературознавство», «Майдан», «Соціологію», «Освіту», «Біженців», «Гендер», «Демографію», «Голодомор», «Церкву», «Чорнобиль», «Міжнародні відносини», «Полон», «Безпеку», «Державу», «Кіно», «Козацтво», «Музику» та «Переселенців».

Проаналізуємо першу п'ятірку українознавчих трендів.

1. Тренд «Війна»

Чому це зараз актуально? Актуальність наукових досліджень різних аспектів російсько-української війни обумовлена унікальністю історичних подій, що відбуваються вперше в світовій історії. Ніколи раніше людство не стикалося з технологічними новаціями такого масштабу (ракетна зброя, безпілотні летальні апарати (дрони), засоби радіоелектронної боротьби, застосування комп'ютерних технологій, інформаційно-психологічні операції тощо). В ході війни випробовуються новітні зразки озброєння, відпрацьовуються нові тактики бойових дій, узгоджується взаємодія різних родів військ. Вочевидь ми маємо справу з війною нового покоління, що привертає увагу насамперед з боку фахівців у галузі військової науки. Разом з тим свій вимір досліджень подій російсько-української війни мають історики, політологи, міжнародники, соціологи, соціальні психологи, філософи.

Українознавчий погляд на російсько-українську війну характеризується міждисциплінарністю, інтегративністю та холистичністю, що не можуть бути зведені лише до однієї із спеціальностей. Тому не дивно, що світові наукові центри Ukrainian Studies вважають російсько-українську війну найперспективнішою темою українознавчих досліджень та освітнього процесу.

Про те, що тематика російсько-української війни є «в тренді», свідчать міжнародні семінари, що протягом 2022–2024 років проходили в Канадському інституті українських студій (CIUS) Університету Альберти. Винесені на обговорення проблеми так чи інакше торкаються воєнної тематики: «Переомилення Другої світової війни у світлі вторгнення Росії в Україну», «Історики та війна: дискусія з проф. Тімоті Снайдером», «Рашизм/русизм – Росія фашистська?», «Історики та війна: дискусія з професором Ларрі Вольфом», «Свідчення про війну в Україні: як проводити інтерв'ю», «Сталінські геноциди, радянська війна та звірства російської армії: від радянських масових злочинів до нинішньої війни в Україні – продовження чи зміна?», «Україна в історичній політиці Росії: легітимація агресії», «Окупація як щоденний виклик: життя на окупованих територіях України під час воєн минулого та сьогодення», «Людські втрати війни: порівняльні погляди на переміщення, переселення та еміграцію українців у ХХ та ХХІ століттях», «Інша зброя: пропаганда та дезінформація у війнах і конфліктах протягом сучасної історії України», «Дискусія з професором Тімоті Гартоном Ешем», «Україна в підручниках історії та наступного покоління після війни: перспективи України, Німеччини

та Канади», «Довкілля та війна: історичні перспективи та сучасні виклики». У Харківському національному університеті імені Каразіна співробітники CIUS презентували проект «Місто і війна», завданням якого є фіксація змін в урбаністичному ландшафті Східної України, що постраждав від російської агресії.

Інша впливова українознавча установа – Інститут Гаррімана Колумбійського університету (США) – вже встигла імплементувати наукові розробки в навчальний процес, включивши в магістерську програму «Регіональні студії: Росія, Євразія та Східна Європа» (MARS-REERS) курс «Військові та інформаційні операції Росії в Україні та інших державах».

Чому це буде популярно у 2025 році? Потенційна актуальність тренда «війна» на найближчу перспективу зумовлена тим, що російсько-українська війна наразі триває вже майже три роки. Попри оптимістичні прогнози щодо її завершення вже цього року існує реальний ризик розширення меж конфлікту та переростання його до світового рівня. Але навіть якщо російсько-українська війна завершиться, перед науковцями відкривається широке поле для дослідницької діяльності з усвідомлення причин, рушійних сил, опису подій, критики фальсифікацій, прогнозування наслідків цього конфлікту тощо. Вочевидь цей тренд буде залишатися таким ще не один рік.

2. Тренд «Політика»

Чому це зараз актуально? Підйом тренда «політика» в широкому сенсі слова, як і «геополітики», як його конкретизації на вищій щаблі рейтингу перспективних наукових напрямків не є несподіваним. Тривалий час *Ukrainian Studies* свідомо дистанціювалися від

примх політичної стихії, зосередившись на одвічних темах культури та мови. Втім політичні трансформації в постмайданній Україні, демократичні процеси всередині держави та зовнішньополітичні кроки, пов'язані з євроінтеграційними прагненнями України, вже не могли далі залишатися на маргінесі дослідницьких інтересів українознавців. Політологи та міжнародники все активніше пропонують свої проекти з вивчення специфіки політичних процесів в Україні та навколо неї. Так, наприклад, 9–10 лютого 2023 р. відбулася міжнародна конференція «Відбудовуючи Україну, відбудовуючи світ», на якій західні політологи та політики обговорювали питання про перспективи розвитку демократії, самоврядування місцевих громад в Україні під час та після війни.

Восени 2024 р. Інститут Гаррімана пропонував студентам такі українознавчі курси: 1) «Уряд та політика в Україні» (аналізуються роль України в європейській політиці та її відносини з Росією; історичні, культурні та геополітичні фактори, що впливають на українську політику, включаючи демократизацію, корупцію, зовнішню політику та російське вторгнення. Також розглядаються питання, пов'язані з реформами демократизації, спираючись на читання з порівняльної політології, економіки та соціології); 2) «Україна: політика сили та дипломатія» (курс сконцентрований навколо актуальних економічних, безпекових і політичних викликів, що постали перед Україною. Лектор – Надзвичайний і Повноважний Посол України Валерій Кучинський) [16]. Названі курси впроваджені у розвиток діючої магістерської програми MARS-REERS, що вже містила такі освітні компоненти, як «Системна

корупція в пострадянських суспільствах», «Український націоналізм 1929–1959», «Зовнішня політика України».

Чому це буде популярно у 2025 році? Політологічна тематика *Ukrainian Studies* залишатиметься визначальною з огляду на заплановані наукові заходи на 2025 рік. Світова наукова спільнота вивчатиме геополітичні зсуви в Європі, викликані новим статусом України в повоєнний період, її прагненням увійти до складу Європейського Союзу, отримати надійні гарантії безпеки завдяки можливому членству в НАТО. Жваву зацікавленість політологів викликає дискусія про доцільність проведення президентських виборів в Україні в умовах пролонгованого воєнного стану. Також на порядку денному політичного життя – визначення умов припинення вогню та початку україно-російських мирних переговорів.

3. Тренд «Україна»

Чому це зараз актуально? Як значалось вище, таке формулювання наукового тренда мало що додає для оцінки актуальності й перспективності *Ukrainian Studies*, хоч і підкреслює підвищений інтерес до України як такої з боку міжнародної наукової спільноти. Тренд «Україна» може стосуватися міждисциплінарних досліджень, предмет яких не зводиться ані до філології, ані до історії, ані до політології. Він може зацікавити соціальних філософів, що вивчають сутність соціальних явищ і процесів. Що таке Україна? Яка її місія? Яке місце українців в історії? Чи незворотним є процес націєтворення? Чи сформувалась українська громадянська (політична) нація? Чи варто приймати Україну до ЄС та НАТО? Які сутнісні ознаки українства?

Пошук відповідей на ці та інші

подібні запитання підштовхнув доктора Емілі Чанелл-Джастіс, яка спеціалізується на соціальній антропології, очолити в Гарвардському університеті міждисциплінарну програму TCUP (*Temerty Contemporary Ukraine – Дослідження сучасної України*), метою якої є глибше розуміння місця України в історії та адвокації її інтересів у світі. Поява подібної програми з наголосом на холістичну методологію є відповіддю на інформаційний запит щодо динаміки перетворень, що відбуваються в українському суспільстві. За підтримки Фонду родини Темерті TCUP проводить щорічну конференцію, присвячену обговоренню нагальних проблем України. У 2024 р. така конференція відбулася під назвою «Деколонізація України в теорії та практиці».

Чому це буде популярно у 2025 році? Позитивна відповідь на це питання підкріплюється більш широким глобальним науковим трендом міждисциплінарності та вимоги цілісного погляду на предмет дослідження. Тренд «Україна» запрошує українознавців до відкриттів нових вимірів і нових, ще не задіяних раніше тем і методологій досліджень. Згадана вище конференція TCUP-2025 під назвою «Пейзажі війни, пейзажі Перемоги: мінливе середовище України», що запланована на 7–8 лютого 2025 р., лише на перший погляд стосується екології. Насправді дискусії не обмежуються природничим аспектом: передбачається, що учасники конференції обговорюватимуть питання про те, чому і як українцям відмовляють у їхньому праві будувати безпечне довкілля через триваючу російську агресію. На панельних дискусіях розглядатиметься геополітичний ландшафт, у якому ведеться війна; екоцид та

екологічні злочини; відновлене довкілля та ландшафт цифрових технологій, що сприяють цьому відновленню тощо.

4. Тренд «Мова»

Чому це зараз актуально? Мовний тренд традиційно залишається серед провідних тем українознавчих досліджень, хоч і поступився першим місцем «Війні». Певною мірою такий «відкат» можна пояснити тими успіхами, що були досягнуті мовознавцями у попередній період роботи. За визнанням самих філологів, вони досягли певної межі в своїх наукових пошуках, вичерпавши предмет дослідження.

Українська мова сьогодні є більш актуальною для освітнього процесу, ніж для науки. На користь такого висновку говорять результати моніторингу сайтів провідних центрів *Ukrainian Studies*. Зокрема, в Колумбійському університеті (США) функціонує кафедра слов'янських мов, де вивчають українську мову й літературу. Восени 2024 р. Інститут Гаррімана цього ж університету серед українознавчих курсів пропонував такі: «Елементарна українська і слов'янська мови» (Ознайомлення з базовими граматичними структурами української мови з акцентом на розвитку навичок усного та письмового спілкування); «Українська мова на середньому рівні» (Засвоєння основ граматики та основний словниковий запас із повсякденного життя з акцентом на подальшому розвитку комунікативних навичок); «Українська мова: розвиток через літературу, ЗМІ та політику» (Опанування лексичних, граматичних, дискурсивних та стилістичних норм сучасної української мови та її особливостей в повсякденному спілкуванні, художніх творах, прозі, публіцистиці, наукових працях) [16].

Чому це буде популярно у 2025 році? Не буде помилкою твердження, що освітня складова мовного сегмента українознавства і далі переважатиме над науковою. Чимало міжнародних заходів 2025 р. (конференцій, презентацій, майстер-класів і наставницьких нарад) розраховані на поширення, поглиблення та популяризацію української мови в світі. Так, запланований на червень–серпень Гарвардський літній інститут HURI 2025 містить курси «Інтенсивна початкова українська» д-ра Наталії Шпильової-Саєд та «Українська для знань про читання» д-ра Володимира Діброва.

Водночас можна прогнозувати, що найближчим часом залишаються «в тренді» прикладні лінгвістичні дослідження, особливо в аспекті цифровізації; літературознавство; фольклористика; діалектологія; компаративні дослідження української мови; дослідження специфіки перекладу з української. Інтегративний та міждисциплінарний характер носять дослідження мовної політики в Україні, явища білінгвізму тощо.

5. Тренд «Історія»

Чому це зараз актуально? Наукові студії з історії України є настільки поширеними, що деякі дослідники взагалі схильні до ототожнення їх з українознавством в цілому. Європейські та північноамериканські науковці розробляли тематику давньої історії України-Русі, ранньомодерної доби, періоду визвольних змагань 1917–1921 років, Голодомору, Другої світової війни, сучасності тощо. У поле зору істориків потрапляли навіть такі «екзотичні» аспекти, як діяльність УПА в Японії чи українського національного руху в Маньчжурії [6, с. 19]. Але найзатребуванішими темами українознавчих історичних досліджень є такі,

що пов'язані з російсько-українською війною, що повертає нас до першого з проаналізованих трендів.

Однією з популярних методологій сучасних українознавчих досліджень є Oral History. Науковцям важливо «по гарячих слідах» зафіксувати свідчення безпосередніх учасників подій, неупереджено описати їх до того, як вони будуть неминуче викривлені в подальших мемуарах військових та політиків. В цьому напрямку працюють фахівці багатьох наукових установ, у тому числі: Альбертське товариство сприяння українознавству (Канада), Лундський університет (Швеція), Асоціація усної історії України (Україна), Польська асоціація усної історії (Польща), Centrum Historii Zajezdnia (Польща), Німецько-Українська історична комісія (Німеччина), Товариство друзів Українського фольклорного центру (Канада) та Університет Альберти (Канада). Починаючи з повномасштабного російського вторгнення в Україну, вони реалізують партнерську програму «Свідки війни в Україні» [18], щорічні заходи якої присвячені методології вивчення свідчень у контексті прагнення до справедливості, обґрунтуванню нових підходів до Oral History та Memory Studies. 13 листопада 2024 р. Канадський інститут українських студій (CIUS) Університету Альберти організував семінар «Культурна спадщина під загрозою: захист і відбудова в Україні під час війни» із серії міжнародних семінарів «Історики та війна: переосмислення майбутнього».

Чому це буде популярно у 2025 році? Тренд «Історія», ймовірно, найближчим часом впевнено конкуруватиме з політологічним напрямом у галузі українознавчих досліджень. Поряд зі сталими історіографічними роботами слід очікувати на

появу цікавих історичних праць, спрямованих на побудову цілісного образу української історії, вивільненої з лещат неоімперських фальсифікацій.

Висновки. Напередодні повномасштабного вторгнення РФ в Україну світові центри українознавства переживали не найкращі часи, функціонуючи в режимі виживання. Певною мірою це пояснює важливу роль окремих науковців. Як зазначено у звіті УІ, «особливістю українських студій на різних континентах є високий ступінь персоналізації, тобто залежності від активних і впливових особистостей-ентузіастів, котрі виступають активними промоутерами україністики, як, наприклад, історик Андрій Портнов у Європейському університеті Віадрина, японський україніст Йосіхіко Окабе чи італійський літературознавець Алессандро Акіллі. Причиною персоналізації студії може бути, серед іншого, звичайна обмеженість у фінансуванні, адже представники студій повідомляли у відповідях на опитувальник про потребу закриття чи неможливість відкриття нових позицій саме через брак бюджетних коштів... Індивідуальні дослідники та викладачі можуть бути більш гнучкими і продовжувати вивчення України попри зміну університетів чи центрів» [6, с. 109].

Тематика українознавчих досліджень до 24 лютого 2022 р. фокусувалась переважно навколо мовних і літературознавчих проблем. «Загалом можна стверджувати, що українські студії за кордоном переважно мають на меті дослідження культури, мови, літератури та історії, трохи менше – політики. Культура є наскрізно присутньою темою – про неї згадало понад 85% респондентів. Такий нібито очевидний культурний

акцент українських студій, утім, можливо приховує те різноманіття значень, якими респонденти наповнюють поняття «культура», адже до нього можна зараховувати і образотворче мистецтво, і музику, і літературу, і кінематограф. Цікаво, що серед усіх організаційних форматів студій академічні – факультети, інститути та їхні навчальні програми – пропонують вивчення або дослідження більш широкого набору тем» [6, с. 13]. Інакше кажучи, до війни Ukrainian Studies займалися переважно історико-культурними та мовними питаннями в національному контексті. Першу тріаду наукових трендів на той час складала «Культура», «Мова» та «Історія».

Проведений нами в січні 2025 р. моніторинг основних центрів Ukrainian Studies дає можливість зробити висновок про суттєве розширення тематики наукових досліджень в цій галузі. Актуальними і перспективними для розробки є міждисциплінарні дослідження, пов'язані з російсько-українською війною, внутрішньою та зовнішньою політикою України, ходом реформ, розвитком громадянського суспільства та самоврядування, захистом прав людини, порівняльним літературознавством, збереженням національної історико-культурної спадщини, станом українських мігрантів в Європі та інших країнах світу, викриттям імперських фальсифікацій української історії, культурною деокупацією тимчасово захоплених росією територій Півдня і Сходу України тощо. Передбачається, що саме в цих напрямках, тобто провідних світових трендів у галузі Ukrainian Studies, і буде рухатися науковий пошук НДІ українознавства КНУ імені Тараса Шевченка у найближчому майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Актуальність та перспективність напрямів досліджень в галузі українознавства шляхом моніторингу основних наукових трендів світових центрів Ukrainian Studies*. Технічне завдання на виконання наукової послуги. Київ, 2025. 5 с.
2. Гай-Нижник, П. Започаткування та розвиток українознавчих досліджень в Австралії у другій половині ХХ ст. *Гілея*. 2013. Вип. 79. № 12. С. 155–157.
3. Звіт ректора Київського національного університету імені Тараса Шевченка Володимира Бугрова за 2024 р. Доповідь на конференції трудового колективу. 328 с. URL: <https://knu.ua/pdfs/zvit/zvit-rektora-2024.pdf> (дата звернення: 26.01.2025).
4. Історія УБУ. *Ukrainische Freie Universität*. URL: <https://ufu-muenchen.de/universytet/istoriya-uvu/> (дата звернення: 26.01.2025).
5. Коваль, Н., Гайдай, О., Мельник, М., Процюк, М., Терещенко, Д., Ірисова, М. Українські і кримськотатарські студії за кордоном: дослідження стану і потреб. *Український інститут*. 2022. URL: https://ui.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/ukrainian-and-crimean-tatar-studies-in-the-world_ukr.pdf (дата звернення: 26.01.2025).
6. Кошовий, С., Тянь Юань, Лю Цзайцзи, Куан Цзенцзюнь. Центр дослідження України при Уханьському університеті: історія та сучасність. *Україна–Китай*. 2018. № 14. URL: <https://sinologist.com.ua/koshovij-s-tyan-yuanlyu-tszajtszy-kuan-tszentszyun-tsentr-doslidzhennya-ukrayiny-pry-uhanskomu-universyteti-istoriya-tasuchasnist/> (дата звернення: 26.01.2025).
7. Кравчук, О. Роль Т. Г. Масарика у наданні допомоги українській еміграції в Чехословацькій Республіці. *Дриновський збірник*. 2020. № 12. С. 188–201. URL: <https://doi.org/10.7546/DS.2019.12.21>
8. Краснодемська, І. Й. Розвиток українознавчих досліджень у США та Канаді (70–80-ті роки ХХ ст.). *Наукові записки Національного університету*

«Острозька академія». *Серія Історичні науки*. 2015. Вип. 23. С. 109–114.

9. Настояща, К. В. Трансформація повсякденних практик в сучасному суспільстві: дис. ... доктора соціології: 22.00.01 (054 Соціологія) / КНУ імені Тараса Шевченка. Київ, 2024. 541 с.

10. Настояща, К. В. Феномен глобалізації: витоки, вектори, тренди в контексті соціокультурного аналізу. *Українознавство*. 2020. № 3. С. 168–178.

11. Неборак, Б. Наші культурні мости: україністика Болгарії, Польщі та Чехії. *Chytomo export*. 2020. 4 серпня. URL: <https://export.chytomo.com/nashi-kulturni-mosty-ukrayinistyka-bolgariyipolshhi-ta-chehiyi/> (дата звернення: 26.01.2025).

12. Поціпух, О. Поняття «тренд» у сучасному науковому дискурсі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Журналістика*. 2018. № 1 (24). С. 15–18.

13. Тренди у наукових публікаціях 2025 року. URL: <https://a-articles.com/ua/trendy-v-nauchnyh-publikaciyah-2025-goda/> (дата звернення: 26.01.2025).

14. Чадюк, М. Чи змінить війна українські студії? *День*. 2022. 30 квітня. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ukrayinci-chytayte/chy-zminyt-viyna-ukrayinski-studiyi-3> (дата звернення: 26.01.2025).

15. Barros, R. *The Nature of Trends: Strategies and Concepts for Successful Investing and Trading* Wiley Trading. New York, 2007. 220 p.

16. Fall 2024 Courses in Ukrainian Studies. URL: <https://harriman.columbia.edu/wp-content/uploads/2024/08/FALL-2024-COURSES-IN-UKRAINIAN-STUDIES-1-1.pdf> (дата звернення: 26.01.2025).

17. Genov, N. Gesellschaftliche Transformation als Öffnung zu globalen Trends. *Soziologische Zeitgeschichte*. Sigma, 2007. P. 267–286.

18. Witnessing the War in Ukraine. *Summer Institute* 2024. URL: <https://www.ualberta.ca/en/canadian-institute-of-ukrainian-studies/>

[projects/witnessing-war-ukraine/index.html](https://www.ualberta.ca/en/canadian-institute-of-ukrainian-studies/projects/witnessing-war-ukraine/index.html) (дата звернення: 26.01.2025).

REFERENCES

1. *The Relevance and Perspective of Research Directions in the Field of Ukrainian Studies by Monitoring the Main Scientific Trends of the World centers of Ukrainian Studies*. (2025). Terms of Reference for the Performance of a Scientific Service. Kiev: Taras Shevchenko National University of Kyiv. 5 p. [in Ukr.]

2. Hai-Nyzhnyk, P. (2013). The Initiation and Development of Ukrainian Studies in Australia in the Second Half of the 20th Century. *Hileia*, Vol. 79, No. 12, pp. 155–157. [in Ukr.]

3. *Report of Volodymyr Buhrov, Rector of Taras Shevchenko Kyiv National University for 2024. Report at the Conference of the Labor Collective*. 328 p. [online] Available at: <https://knu.ua/pdfs/zvit/zvit-rektora-2024.pdf>. [in Ukr.]

4. History of UFU. [online] *Ukrainische Freie Universität*. Available at: <https://ufu-muenchen.de/universytet/istoriya-uvu/> [in Ukr.]

5. Koval, N., Haidai, O., Melnyk, M., et al. (2022). Ukrainian and Crimean Tatar Studies Abroad: a Study of the State and Needs. *Ukrainian Institute*. [online] Available at: https://ui.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/ukrainian-and-crimean-tatar-studies-in-the-world_ukr.pdf [in Ukr.]

6. Koshovyi, S., Tian Yuan, Liu Zajzi, Quan Jeszun (2018). The Center for Ukraine's Research at Uhan University: History and Modernity. *Ukraine-China*. Issue 14. [online] Available at: <https://sinologist.com.ua/koshovij-s-tyan-yuanlyu-tszajtszy-kuan-tszentszyun-tsentrdoslidzhennya-ukrayiny-pry-uhanskomu-universyteti-istoriya-tasuchasnist/> [in Ukr.]

7. Kravchuk, O. (2020). The Role of T. G. Masaryk in Assisting the Ukrainian Emigration in the Czechoslovak Republic. *Drynovskyi Collection*. Issue 12, pp. 188–201. [online] Available at: <https://doi.org/10.7546/ds.2019.12.21> [in Ukr.]

8. Krasnodemska, I. (2015). Development

of Ukrainian Studies in the USA and Canada (1970-1980s). *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Serii Istorychni nauky*. (Scientific Notes of the Ostroh Academy National University. Historical Sciences Series). Issue 23, pp.109–114. [in Ukr.]

9. Nastoishcha, K. (2024). *Transformation of Everyday Practices in Modern Society*. [A thesis for Doctor of Sciences degree in Sociology, specialty 22.00.01. Theory and history of sociology (054 Sociology)]. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv, 541 p. [in Ukr.]

10. Nastoishcha, K. (2020). The Phenomenon of Globalization: origins, Vectors, Trends in the Context of Sociocultural Analysis. *Ukrainoznavstvo* (Ukrainian Studies), No. 3, pp. 168–178 [in Ukr.]

11. Neborak, B. (2020). Our Cultural Bridges: Ukrainian Studies of Bulgaria, Poland and the Czech Republic. *Chytomo export*, August, 4. [online] Available at: <https://export.chytomo.com/nashi-kulturni-mosty-ukrayinistyka-bolgariyapolshhi-ta-chehiyi/> [in Ukr.]

12. Potsipukh, O. (2018). The Concept of "Trend" in Modern Scientific Discourse. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Serii Zhurnalistyka*. (Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National

University. Journalism Series), No. 1(24), pp. 15–18 [in Ukr.]

13. *Trends in Scientific Publications in 2025* (2024). [online] Available at: <https://a-articles.com/ua/trendy-v-nauchnyh-publikacziyah-2025-goda/> [in Ukr.]

14. Chadiuk, M. (2022). Will the War Change Ukrainian Studies? *Day*, April 30, [online] Available at: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ukrayinci-chytayte/chy-zminyt-viyna-ukrayinski-studiyi-3> [in Ukr.]

15. Barros, R. (2007). *The Nature of Trends: Strategies and Concepts for Successful Investing and Trading Wiley Trading*. New York, 220 p. [in Eng.]

16. *Fall 2024 Courses in Ukrainian Studies*. (2024). [online] Available at: <https://harriman.columbia.edu/wp-content/uploads/2024/08/FALL-2024-COURSES-IN-UKRAINIAN-STUDIES-1-1.pdf> [in Eng.]

17. Genov, N. (2007) Gesellschaftliche Transformation als Öffnung zu globalen Trends. *Soziologische Zeitgeschichte*. Sigma. p. 267–286. [in Ger.]

18. Witnessing the War in Ukraine (2024). *Summer Institute*. [online] Available at: <https://www.ualberta.ca/en/canadian-institute-of-ukrainian-studies/projects/witnessing-war-ukraine/index.html> [in Eng.]

Summary

EVALUATION OF THE RELEVANCE AND PERSPECTIVE OF SCIENTIFIC TRENDS IN THE FIELD OF UKRAINIAN STUDIES IN 2025

Roman DODONOV

orcid.org/0000-0003-1598-499X

Doctor of Philosophical Sciences, professor,

Director of RIUS of Taras Shevchenko National University of Kyiv

email: roman.dodonov@knu.ua

Relevance of the research. The current state of Ukrainian Studies, by inertia, which remained since the pre-war period, is focused on the creation and dissemination of knowledge about Ukraine and all Ukrainian, mainly among citizens of Ukraine. At the same time, after the Revolution of Dignity, the annexation of Crimea, the occupation of

the Donbas, and especially after the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine on February 24, 2022, the geopolitical situation has changed significantly. The heroic resistance of Ukrainians to a much stronger opponent, the formation of a coalition of Western states assisting Ukraine, the adoption by the world countries, first of all, the EU, several million Ukrainian refugees – all this contributed to an increase in interest in Ukraine, which few knew of ten years ago. In this context, the problem of reorientation of Ukrainian studies from internal to external knowledge consumers is updated. This problem is solved, on the one hand, by intensifying the leading foreign scientific centres of Ukrainian Studies and, on the other, by the need to reformat Ukrainian Studies in Ukraine itself. Earlier, Ukrainian Studies were a form of self-reflection of the national existence of Ukraine and Ukrainian, and the main beneficiary was the Ukrainian state, recognizing, in particular, the humanitarian priorities of the nation's development. At present the Ukrainian Studies field is of interest primarily to foreign analytical centres that seek to obtain objective information about Ukraine and have turned Ukrainian studies into a tool for collecting such information through grant mechanisms.

The **purpose** of this article is to determine the prospect of the main scientific trends of the world centres in Ukrainian Studies.

Conclusions. The monitoring of the main centres of Ukrainian Studies in January 2025 allows us to conclude about the significant expansion of the subject of scientific research in this field. Before the war, the main scientific trends were considered to be “culture”, “language”, and “history”. Today, interdisciplinary studies related to the Russian-Ukrainian war, the domestic and foreign policy of Ukraine, the course of reforms, the development of civil society and self-government, the protection of human rights, comparative literature, the preservation of the national historical and cultural heritage, the state of Ukrainian migrants in Europe and other countries of the world, exposure of imperial falsifications of Ukrainian history, cultural de-occupation of temporarily occupied by Russia territories of the South and East of Ukraine, etc. It is assumed that it is in these directions, i.e., in the directions of the leading world trends in the field of Ukrainian Studies, that the scientific research of the Research Institute of Ukrainian Studies of Taras Shevchenko National University of Kyiv will move in the near future.

Keywords: Ukraine, Ukrainian Studies, science, organization of scientific activity.